

Katarzyna Grudzień

Uniwersytet Przyrodniczo–Humanistyczny w Siedlcach
kasia.grudzien15@gmail.com

Tygodnik „Podlasiak” (1922–1932) o Niemczech i Związku Sowieckim

The weekly “Podlasiak” (1922–1932) about Germany and the Soviet Union

SUMMARY

The objective of the article is presenting an image of Germany and Soviet Union in the years 1922–1932 as presented in weekly magazine “Podlasiak”. Article is to also show how precious writing and our national heritage regional press is and how important it is to protect it to highest extent possible as well as the fact that inter-war period press in Poland was, despite dynamic development of radiophony at said time, main source of information about national and worldwide situation.

Keywords: magazine, Podlasie, Podlasiak, nationalism, National Democracy, Biała Podlaska, Siedlce

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest przedstawienie obrazu Niemiec i Związku Sowieckiego w latach 1922–1932, jaki prezentowany był na łamach tygodnika „Podlasiak”. Artykuł ma zaprezentować również, jak cennym piśmiennictwem, naszym dziedzictwem narodowym jest prasa regionalna i jak ważnym aspektem jest jej ochrona w jak największym stopniu oraz to, że prasa w Polsce okresu międzywojennego stanowiła, mimo dynamicznego w tamtych czasach rozwoju radiofonii, główne źródło informacji o sytuacji w kraju i na świecie.

Słowa kluczowe: czasopismo, Podlasie, Podlasiak, ruch narodowy, endecja, Biała Podlaska, Siedlce

Wstęp

Pierwszy numer tygodnika „Podlasiak” ukazał się 23 września 1922 r. i wydawany był do 1932 r. w Białej Podlaskiej i – okresowo – w Siedlcach. Był gazetą reprezentującą poglądy narodowo–demokratyczne. Było to najdłużej ukazujące się nieprzerwanie i bez zmiany tytułu pismo na Podlasiu w okresie międzywojennym.

Celem niniejszej pracy jest prezentacja treści przekazywanych na łamach czasopisma odnośnie sąsiadów Rzeczypospolitej – Niemiec i Związku Sowieckiego. Analiza zawartości gazety w istotnym dla kształtowania się podłoża dwóch socjalistycznych totalitaryzmów, które w końcu lat 30. XX w. staną się przyczyną upadku II Rzeczypospolitej, wydaje się zagadnieniem bardzo ważnym z uwagi na szeroki wpływ redakcji gazety na społeczeństwo południowego Podlasia.

„Podlasiak” i teren jego oddziaływania

Statystyczny mieszkaniec Podlasia na początku XX w. to Polak–katolik (wcześniej również unita), nastawiony narodowo i patriotycznie ze względu na niedawne carskie prześladowania narodowe i religijne oraz rusińskie i żydowskie sąsiedztwo przekładające się na rywalizację społeczno–gospodarczą. Osadnictwo tu bowiem było narodowościowo zróżnicowane: obok Polaków Białorusini, Ukraińcy, Żydzi, potomkowie osadników niemieckich, holenderskich i tatarskich, co stanowiło tygiel społeczny. Wsie, poza chłopami, zamieszkiwały zwarte masy ludności pochodzenia drobnoszlacheckiego, mającej w tym czasie jeszcze wyraźne poczucie odrębności, konserwatywnej w swoich poglądach społecznych, dla której jednym z podstawowych kanonów etycznych było zachowanie „czystości” rodowej¹. Miasta zamieszkiwała w większości ludność żydowska, wyróżniająca się nie tylko religią, ale i sposobem życia. Liczna była także warstwa ziemiańska opierająca swoje wpływy głównie na pozycji społecznej i możliwościach ekonomicznych. Wreszcie przywiązanie ludności podlaskiej do religii utwierdzało powagę i możliwości Kościoła rzymskokatolickiego. Teren oddziaływania tygodnika „Podlasiak” pokrywał się niemal z granicami diecezji podlaskiej, w okresie międzywojennym znajdującej się na terenie utwo-

¹ M. Biernacka, *Wsie drobnoszlacheckie na Mazowszu i Podlasiu*, Wrocław 1966.

rzony w 2 sierpnia 1919 roku województwa lubelskiego², a od 1 kwietnia 1939 roku na terenie dwóch województw – lubelskiego i warszawskiego³. W skład diecezji wchodziły w powiaty: włodawski, bialski, konstantynowski⁴, łukowski, siedlecki, garwoliński, sokołowski, węgrowski i radzyński, oprócz parafii Suchowola. Do 1925 r. do diecezji należały również parafie Brzeźnica Bychawska i Brzeźnica Książęca z powiatu lubartowskiego oraz parafia Bobrowniki z powiatu puławskiego⁵.

Odzyskanie niepodległości przez Polskę w 1918 r. otworzyło szansę do dalszego kształtowania podlaskiej tożsamości w duchu narodowym i katolickim w oparciu o nowo powstające polskie instytucje. Na gruncie duchowym była to reaktywacja przez papieża Benedykta XV diecezji podlaskiej 24 września 1918 r., na czele której stanął bp Henryk Przeździecki, w zakresie administracji nową podlaską jakością było zaś powołanie sądów okręgowych w Białej Podlaskiej i Siedlcach w 1919 roku. Warto zwrócić uwagę, że w II Rzeczypospolitej obie stolice Podlasia – Siedlce i Biała Podlaska, znalazły się w województwie lubelskim, dzięki czemu nie doszło w tym czasie do dezintegracji regionu. Już w 1924 r. siedziba diecezji podlaskiej została przeniesiona do Siedlec, zaś życie codzienne społeczności koncentrowały lokalne podlaskie centra administracyjne położone po obu stronach rzeki Bug (przede wszystkim Biała Podlaska i Brześć)⁶.

„Podlasiak” z podtytułem „Tygodnik polityczno-społeczno-narodowy, poświęcony sprawom ludu podlaskiego”, był pismem o charakterze politycznym, związanym z ruchem narodowym i adresowanym do szerokich warstw ludności, wiejskiej, miejskiej i inteligenckiej. Tygodnik był nieformalnym organem Związku Ludowo-Narodowego, a potem Stronnictwa Narodowego. Miał charakter katolicki, prawicowy i realizował założenia ideowo-polityczne endecji⁷.

Siedziba redakcji mieściła się w Białej Podlaskiej przy ulicy Krzywej 31. Siedem lat później, w 1929 r., zmieniono nazwę ulicy, na Gabriela Naru-

² Dz.U. 1919, nr 64, poz. 395.

³ Dz. U. 1938, nr 27, poz. 27 Ustawa z 9 kwietnia 1938 r. o zmianie granic województw: białostockiego, kieleckiego, lubelskiego, łódzkiego i warszawskiego.

⁴ Powiat konstantynowski został zlikwidowany 1 kwietnia 1932 r., część gmin włączono do powiatu bialskiego, a część do powiatu siedleckiego, Dz.U. 1932, nr 6, poz. 33.

⁵ R. Dmowski, *Unitas Viribus. Diecezja Podlaska w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013, s. 55.

⁶ D. Magier, *Przejawy podlaskiej samoidentyfikacji i jej źródła. Zarys problematyki*, „Rocznik Białskopodlaski”, t. 27–28, 2020, s. 115–116.

⁷ *Program Związku Ludowo-Narodowego, [w:] Programy partii i stronnictw politycznych w Polsce w latach 1918–1939*, oprac. E. Orlof i A. Pasternak, Rzeszów 1993, s. 21–31.

towicza. Początkowo redaktorem naczelnym i wydawcą pisma był prawnik Piotr Rybski, a po jego śmierci 22 listopada 1926 r. funkcję tę sprawowała jego żona Aleksandra. Wydawany był początkowo w nakładzie około 1000 egzemplarzy, zaś na początku lat 30. XX w. nakład zmniejszył się do 400–600 numerów pisma. Ostatnie numery pisma ukazały się już w Siedlcach w 1932 r.⁸ W początkowym okresie działalności gazety egzemplarz kosztował 60 marek. W końcowym okresie za numer trzeba było zapłacić 30 groszy. Tyle samo kosztował bochenek chleba (litr mleka – ok. 25 groszy, a kilogram mąki – 45 groszy). Drukiem czasopisma zajmowała się Drukarnia Wydziału Powiatowego w Łukowie, a od połowy lat dwudziestych Drukarnia Polska w Białej Podlaskiej. Jak zaznaczono w artykule wstępnym, pismo miało być kontynuacją „Tygodnika Podlaskiego”, lecz w zmienionej, poszerzonej formie i treści⁹.

Początkowo swoim zasięgiem gazeta objęła powiat bialski i konstantynowski, z biegiem czasu zaczęła docierać również do sąsiednich powiatów włodawskiego, radzyńskiego, a potem także siedleckiego. Gazeta przez większość czasu wydawana była w Białej Podlaskiej, dopiero po koniec lat 20. część redakcji przeniesiono do Siedlec, a samo czasopismo przyjęło charakter ogólnopodlaski.

Koncentracja na sprawach narodowych, odzwierciedlająca ogólne nastroje na Podlasiu (w wyborach do Sejmu i Senatu listy Narodowej Demokracji uzyskiwały wówczas poparcie 50–70% głosów, a w niektórych gminach, jak Huszcza, rekordowe 92 proc.), była bardzo widoczna. Stanowisko redakcji wobec problemów związanych np. z przejmowaniem mienia po licznych przed I wojną światową cerkwiach prawosławnych, było jasne. Z widocznym rozmysłem podchodzono do składu i nawet z dzisiejszej perspektywy trzeba przyznać, że dbano o różnorodność tematyczną tygodnika. Można w nim było znaleźć interesujące informacje z kraju i ze świata oraz teksty istotne w kontekście krajowym. W numerze pierwszym np. wydrukowano mowę Ignacego Paderewskiego wygłoszoną przed wyjazdem do Europy, a także doniesienia o kierunkach polityki międzynarodowej. Tuż obok nich publikowane były relacje z wydarzeń ważnych dla lokalnej społeczności, np. ze zjazdu jubileuszowego w ówczesnym gimnazjum im. J.I. Kraszewskiego, który miał miejsce 10 września 1922 r. Obszerny był dział „Kronika miejscowa”, w którym donoszono głównie o kradzieżach,

⁸ *Od wydawnictwa, „Podlasiak”, nr 1, 1922, s. 1.*

⁹ A. Notkowski, *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Warszawa–Łódź 1982, s. 289.

pożarach i innego rodzaju przestępstwach czy wypadkach losowych. Przy okazjach szczególnych, jak np. 10-leciu sądownictwa na Podlasiu w 1929 r., cały numer poświęcano temu wydarzeniu. Zamieszczono historię podlaskich sądów, programy uroczystości związanych z obchodami, portrety najbardziej zasłużonych¹⁰.

Czytelnicy śledzili wspomnienia z okresu wojny. W kąciku dla pań donoszono w grudniu 1929 r., że najważniejszym trendem sezonu jest talia na naturalnej wysokości, prezentowanie kobiecej sylwetki na przykład za pomocą powłóczyстых toalet, dłuższe włosy i czerwone paznokcie. Można więc przyjąć, że epoka chłopczycy kończyła się na Podlasiu pod koniec lat 20. XX w. Z okazji świąt Bożego Narodzenia czytelnicy otrzymywali prezenty w postaci krótkich utworów najpopularniejszych pisarzy (np. Władysława Reymonta). „Kącik Rozrywek Umysłowych” zapewniał chwilę odpoczynku przy krzyżówce. Ważną funkcję pełniły reklamy: np. informujące o możliwości zrobienia kursu dla szoferów w Lublinie, skorzystania z usług Podlaskiego Banku Spółdzielczego, zakupu środka Glirosan na dolegliwości uszu czy wynalazku Eufonja na poważniejsze problemy ze słuchem.

Nie wszyscy zdają sobie dziś sprawę z tego, jak skomplikowanym przedsięwzięciem było w tamtym okresie wydawanie czasopisma. Proces wydawniczy wyglądał zupełnie inaczej niż obecnie. Konieczne było zorganizowanie reklamy (bez oparcia w poradnikach marketingu), a także propagandy, wypracowanie swojej metody kolportażu, ale przede wszystkim zdobycie pracowników – dziennikarzy w terenie. Przedwojenne czasopisma w Białej Podlaskiej przecierały szlaki, same uczyły się na własnych doświadczeniach, chcąc realizować misję, w której najważniejszym wyzwaniem było szerzenie kultury czytania. Przez 10 lat ukazywania się „Podlasiaka” udało się redakcji osiągnąć dobry poziom dziennikarstwa.

„Podlasiak” był gazetą lokalną, ale na pewno nie zaściankową. Pierwsze strony zajmowała bieżąca publicystyka polityczna, społeczna i religijna. Swoje teksty publikowali członkowie ówczesnej elity społecznej i politycznej, związanej z orientacją konserwatywną i narodową: wpływowi ziemianie, posłowie na Sejm. Na kolejnych stronach funkcjonowała stała rubryka pod nazwą „Kronika Podlaska”, zawierająca informacje lokalne. Były to relacje z wieców i spotkań publicznych. Znajdował się tam dział porad. Stałą częścią „Kroniki” było to, co dziś można nazwać kroniką policyjną, informacje o przestępstwach, zwykle drobnych, ale też i kryminalnych,

¹⁰ „Podlasiak”, nr 3, 1929, s. 5.

wzmianki o nieszczęśliwych wypadkach losowych, pożarach. Kolejny stały dział to korespondencja z czytelnikami. Ważnym miejscem gazety były komunikaty, zawierające informacje, głównie z Warszawy, o inicjatywach oświatowych i gospodarczych. Znaczące miejsce na łamach zajmowały bowiem kwestie ekonomiczne, głównie związane z rolnictwem, stanowiącym podstawę gospodarki regionu. Gazeta przynosiła również bieżące dane dla przedsiębiorców i zarządców ziemskich: kursy walut, ceny zbóż i przetworów etc. Nie brakowało informacji praktycznych, np. rozkład kolejki dojazdowej (wyjeżdżała z Białej o 7.38 i docierała do Janowa o 9.01). Ostatnie strony „Podlasiaka” zajmowały ogłoszenia drobne i reklamy firm z terenu Podlasia i całej Polski.

Realizacja niniejszego artykułu możliwa była dzięki dosyć kompletnemu zachowaniu gazety. Zbiór został przeniesiony na nośnik elektroniczny i znajduje się w zasobach Białskiej Biblioteki Cyfrowej.

Tabela 1. Stan zachowania tygodnika „Podlasiak”.

Podlasiak tygodnik polityczno-społeczno-narodowy, poświęcony sprawom ludu podlaskiego	
Rok wydania	Dostępne numery tygodnika w Białskiej Bibliotece Cyfrowej
1922 R.1	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15
1923 R.2	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16-17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24-25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41-42, 43, 44, 45, 46, 47, 48-49, 50, 51, 52
1924 R.3	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14-15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51-52
1925 R.4	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14-15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24-25, 26, 27, 28-29, 30, 31, 32-33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41-42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51-52
1926 R.5	1-2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-11, 12, 13, 14-15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23-24, 25, 26, 27, 28, 29-30, 31, 32-33, 34, 35, 36-37, 38, 39, 40, 41, 42, 43-44, 45-46, 47, 48-49, 50, 51-52

1927 R.6	1-2, 3, 4, 5-6, 7, 8, 9, 10-11, 12, 13-14,15, 16, 17, 18, 19-20, 21, 22, 23-24, 25, 26, 27, 28, 29-30, 31, 32, 33-34, 35-36 właśc. nr 36-37, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51,52
1928 R.7	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16-17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28- 29, 30, 31-32, 33, 34-35, 36, 37, 38, 39, 40, 41,42, 43, 44-45, 46, 47, 48, 49, 50, 51-52
1929 R.8	1, 2, 3, 4-5, 6, 7-8-9, 10-11, 12, 13, 14-15, 16-17, 18, 19, 20, 21-22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30-31, 32, 33-34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41,42, 43, 44-45, 46-47, 48-49, 50-51-52
1930 R.9	1, 2, 3, 4-5, 6, 7, 8, 9-10, 11, 12, 13, 14, 15-16, 17-18, 19, 20-21, 22, 23-24, 25-26, 27, 28, 29-30, 31-32, 33-34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41,42, 43, 44, 45, 46, 47, 48-49-50, 51
1931 R.10	1-2, 3, 4-5, 6, 7, 8, 9, 10, 11-12, 13, 14-15, 16, 17, 18, 19, 20-21, 22-23, 24-27, 28-29, 30-31, 32-33, 34, 35, 36, 37
1932 R.11	2, 3

Informacje o Niemcach i Związku Sowieckim

Redakcja czasopisma „Podlasiak” artykuły poświęcone państwom sąsiednim, a więc Niemcom i Związkowi Sowieckiemu, zamieszczała w rubrykach: „Wiadomości ze świata”, „Sprawy polityczne”, „Położenie międzynarodowe”, „Przegląd tygodniowy ze świata”, „Kronika zagraniczna”, „Wieści ze świata”. W centrum zainteresowania redakcji była sytuacja wewnętrzna sąsiadów Polski, stosunki polsko-sowieckie i polsko-niemieckie, a także polityka wewnętrzna Niemiec i Związku Sowieckiego.

Niemcy

W materiałach dotyczących Niemiec i stosunków polsko-niemieckich na łamach gazety można znaleźć wiele wątków tematycznych. W tekstach bardzo często odwoływano się do innych pism zagranicznych. Częstotliwość pojawiania się informacji była większa, w okresach, które obfitowały w ważne wydarzenia.

Problem o łamaniu przez Niemcy postanowień traktatu wersalskiego („Niemcy czynią, co mogą aby obalić postanowienia traktatu wersalskiego

w sprawie odszkodowań, których wypłacić nie chcą Francji")¹¹ z 11 listopada 1922 r. 19 listopada 1922 r. pisano o ustąpieniu z funkcji kanclerza Rzeszy Niemieckiej Josepha Wirtha, który głosił tezę, że w okresie międzywojennym Polska zamierzała napaść na Niemcy, oraz przestrzegano, że jego dymisja przyczyni się do zawikłań wewnętrznych w Niemczech: „Francja i Polska muszą się mieć na baczności”¹². O problemach związanych nieudaną misją utworzenia rządu niemieckiego pisano również w numerze z 26 listopada 1922 r.: „Wskutek tych zawikłań wewnętrznych ogólne położenie Niemiec jeszcze więcej się zaciemnia, (...) tracą do reszty na reputacji i znaczeniu międzynarodowym”¹³. 3 grudnia 1922 r. pisano o tym, jakie zmartwienie mają Niemcy z Francją, która zapowiedziała zajęcie prowincji nadreńskich, najbogatszych w rudę żelaza i węgla. Wszystko na wypadek, gdyby Niemcy odmówiły zapłaty odszkodowań wojennych, które zostały nałożone na nich przez Traktat Wersalski¹⁴. 10 grudnia pisano: „W Niemczech coraz gorzej, bo ich naciskają ze wszech stron o zapłaty. Mimo to Niemcy nie wyrzekają się odwetu lecz ciągle o tem marzą i knują, jak o tem donoszą gazety austriackie”¹⁵. Z kolei spadek marki niemieckiej przyczyniał się do drożyzny, m.in. ceny papieru, co przekładało się na zaprzestanie ukazywania się dużej liczby gazet niemieckich, z uwagi na duże koszty¹⁶. W ostatnim numerze z 1922 r. pisano, że budżet „po raz pierwszy przekroczył sumę biliona marek niemieckich”¹⁷.

Tematyka reparacji kontynuowana była w 1923 r.: „Niemcy butne i chytne Prusaki ciągle obradują i chcieliby za wszelką cenę wykręcić się sianem, a nawet wydają do ludności Nadrenji prowokacyjne odezwy, w których zarzucają Francji gwałt zadawany spokojnym Niemcom”¹⁸.

Pisano o początkach okupacji Zagłębia Ruhry: „Niemcy krzyczą, protestują, piszą noty, odgrają się, brzęczą szablami i ostrogami, ale to wszystko”¹⁹. Pisano o biernym oporze Niemiec wobec Francji²⁰, o tym, iż Niemcy wojują, podsycają ogień, burzą ludność i robotników przeciw Francuzom oraz, że doszło nawet do rozlewu krwi w Essen w zakładach Krup-

¹¹ „Podlasiak”, 1922 nr 8, s. 4.

¹² „Podlasiak”, 1922 nr 9, s. 6.

¹³ „Podlasiak”, 1922 nr 10, s. 5.

¹⁴ „Podlasiak”, 1922 nr 11, s. 4.

¹⁵ „Podlasiak”, 1922 nr 12, s. 4.

¹⁶ „Podlasiak”, 1922 nr 8, s. 5.

¹⁷ „Podlasiak”, 1922 nr 15, s. 4.

¹⁸ „Podlasiak”, 1922 nr 2, s. 2.

¹⁹ „Podlasiak”, 1923 nr 3, s. 3.

²⁰ „Podlasiak”, 1923 nr 8, s. 3.

pa²¹. W maju 1923 r. pisano: „Aby się uwolnić od okupacji zagłębia Ruhry, rząd niemiecki wysłał do Sprzymierzonych notę, w której za wszelką cenę stara się doprowadzić do rokowań proponując odszkodowania et, oraz wywijając się sianem z piwnicy i przekręcając fakty. Na notę niemiecką Francja odpowiedziała stanowczo i zwięźle, zbijając kłamstwo za kłamstwem Niemiec i wykazując kręctwa ich, aby tylko doprowadzić do opuszczenia Ruhry przez Francję i Belgię. Francja zaznacza w nocie, że może wysłuchać propozycji niemieckich, ale tylko realnych i na prawdzie oraz rzeczywistości opartych”²². Odnotowywano zagrożenie komunistyczne w Niemczech: „W całych Niemczech wre agitacja komunistyczna, która w zagłębiu Ruhry i w Saksonji przerodziła się w rozruchy przybierające coraz groźniejszy charakter. W niektórych miejscowościach Zagłębia przyszło do walk ostrych między policją i strażą ogniową a komunistami, którzy opanowali sytuację i stali się panami położenia, poczynając sobie zupełnie na sposób bolszewików rosyjskich”²³.

O współpracy niemiecko-rosyjskiej pisano w marcu 1923 r. informując, że Niemcy w Rosji organizują fabryki amunicji oraz trwają prace nad materiałami wybuchowymi i gazami trującymi w laboratoriach chemicznych w Rosji²⁴, a żywność przeznaczona dla głodnych w Rosji trafia do Niemiec, do Zagłębia Ruhry”²⁵. W czerwcu 1923 r. sygnalizowano, że celem Sowietów jest wywołanie w Niemczech przewrotu bolszewickiego.

20 maja 1923 r. donoszono, że w Hamburgu wykryto spisec przeciwko republikańskiemu rządowi w Niemczech, w związku z czym aresztowano oficerów dawnej armii pruskiej oraz skonfiskowano duże zapasy broni²⁶.

29 lipca 1923 r. poruszano ponownie temat odszkodowań, których Niemcy nie mogły spłacić, i które doprowadziły cały kraj do nędzy: „Tak np. 20 bm. we Wrocławiu doszło do wielkich rozruchów z powodu drożyzny. Spłądrowano około 200 sklepów, które obrabowano. Szkody sięgają kilku miliardów marek. W całym kraju położenie w ogóle b. groźne”²⁷. Polityką rządu, której powodem jest niebywały spadek wartości marki niemieckiej, oburzone były wszystkie warstwy niemieckiego społeczeństwa. Dochodziło do strajków, manifestacji, które tłumione były przez policję. Byli zabici

²¹ „Podlasiak”, 1923 nr 14, s. 4.

²² „Podlasiak”, 1923 nr 19, s. 5.

²³ „Podlasiak”, 1923 nr 22, s. 3.

²⁴ „Podlasiak”, 1923 nr 11, s. 2.

²⁵ „Podlasiak”, 1923 nr 13, s. 4.

²⁶ „Podlasiak”, 1923 nr 20, s. 4.

²⁷ „Podlasiak”, 1923 nr 30, s. 4.

i ranni. Sytuację wykorzystywali komuniści, o czym donosił „Podlasiak” 19 sierpnia 1923 r.²⁸ 2 września 1923 r. w dziale „Ze świata” pisano o zainteresowaniu całego świata obecną sytuacją w Niemczech, które znajdowały się na skraju bankructwa („Bochenek chleba kosztuje 800 000 marek”²⁹). W numerze z 7 października opisano o kompletnej anarchii i „bezzrządzie” i o tym, że wojna doprowadziła Niemcy do ruiny gospodarczej i finansowej³⁰. O rozkładzie gospodarczym notowano także w numerze z 4 listopada 1923 r.: „Dzięki dotychczasowej błędnej polityce niemieckiej, wzbraniającej się zapłacić odszkodowania zwyciężskiemu mocarstwu, dzięki biernemu oporowi w Zagłębiu Ruhry doszło do tego, że marka niemiecka spadła niżej rubla sowieckiego, a drożyzna święciła orgje, o jakich świat nie słyszał. Z tego powodu w całych Niemczech przychodziło do zaburzeń drożyznianych, w Saksonji przyszli do władzy komuniści, Bawaria przestała uznawać Rząd Rzeszy w Berlinie, Nadrenja zaś proklamowała niezawisłą republikę. W całych Niemczech stanęły fabryki i kopalnie, tysiące ludzi znajduje się bez pracy i chleba. Rząd niemiecki wysiła się przywrócić wszędzie stan swego posiadania, czy się mu to jednak uda – pokaże nam najbliższa przyszłość”³¹. 11 listopada 1923 r. pisano po raz kolejny o grożącym Niemcom zamachu stanu ze strony narodowych socjalistów wraz z grupą wojskową „hackenkreuzlerów bawarskich”³². Złą sytuację gospodarczą opisywano także 18 listopada 1923 r.³³ i w grudniu tego roku: „Drożyzna doszła do tego, że za obiad płaci się w Berlinie 1.500 miliardów marek. Bochenek chleba kosztuje 1200 miliardów. Bułeczka kosztuje 600 milionów marek”³⁴. Odnotowywano zmiany rządów, np. że w grudniu 1923 r. kanclerzem Rzeszy mianowano posła Wilhelma Marxa, co komentowano, że nowy rząd nie różni się wielce od poprzedniego, ponieważ ministrem spraw zagranicznym pozostaje Gustav Stresemann³⁵.

W pierwszym numerze z 1924 r. opisywano huczne zabawy sylwestrowe, gdy „tymczasem ceny były wprost nie do uwierzenia, bo np. do porządnej kawiarni wejście kosztowało 15 mk. złotych czyli 60 franków”³⁶.

²⁸ „Podlasiak”, 1923 nr 33, s. 4.

²⁹ „Podlasiak”, 1923 nr 35, s. 6.

³⁰ „Podlasiak”, 1923 nr 37, s. 5.

³¹ „Podlasiak”, 1923 nr 44, s. 5.

³² „Podlasiak”, 1923 nr 45, s. 5.

³³ „Podlasiak”, 1923 nr 46, s. 4.

³⁴ „Podlasiak”, 1923 nr 48–49, s. 5.

³⁵ „Podlasiak”, 1923 nr 50, s. 5.

³⁶ „Podlasiak”, 1924 nr 1, s. 5.

10 lutego 1924 r. donoszono o dalszych wykrętach od spłacania wynagrodzenia mocarstwom, głównie Francji. Mocarstwa utworzyły komitet pieniężny, który miał zbadać przyczyny spadku marki niemieckiej³⁷. Komitet odkrył, że Niemcy płacą mniej podatków niż Francja, a podatkami obciążane są tylko sfery biedne, bogaci płacą mało, natomiast przemysłowcy w ogóle nie płacą podatków, a na wojsko rząd niemiecki wydawał więcej niż Francja³⁸. O zakończonych pracach Komisji rzeczoznawców Francji, Belgii, Anglii i Włoch pisano 27 kwietnia 1924 r.: „Z raportu tego wynika, że Niemcy, skarżące się ciągle na biedę, nie są takie biedne, bo ukryli przynajmniej 8 miliardów marek złotych za granicą, aby tylko nie płacić odszkodowania wojennego. Raport przewiduje opróżnienie przez Francję Zagłębia Ruhry i ustanawia wysokość rat rocznych, spłacanych przez Niemcy. Potrzebne na to pieniądze Niemcy muszą uzyskać z pożyczki zagranicznej, z podatków i z kolei”³⁹.

17 lutego 1924 r. pisano o powstaniu w Niemczech ruchu narodowo-socjalistycznego, który za zadanie ma wyzwolenie Niemiec przez stworzenie wielkiej armii narodowej, a Polacy muszą zwrócić uwagę na ten ruch, ponieważ odrodzone Niemcy zwrócić mogłyby się przeciwko Polsce⁴⁰.

18 maja 1924 r. pisano o wyborach do parlamentu w Niemczech i zwycięstwie nazistów i komunistów, większości nie posiada ani prawica ani lewica, przysły rząd będzie musiał oprzeć się na koalicji stronnictw⁴¹. Z numeru 21 z dnia 25 maja dowiadujemy się, że odbywają się w dalszym ciągu konferencje i narady przywódców stronnictw w sprawie utworzenia przyszłego rządu⁴²: „W Niemczech dotychczas nie utworzono rządu. Targi i rokowania o głowę rządu jak i o poszczególnych ministrów – w toku” pisano 7 czerwca 1924 r. Tygodnik nie poinformował czytelników o dacie utworzenia rządu w Niemczech, natomiast w numerze 28 z dnia 13 lipca 1924 roku pisał, że rząd niemiecki wziął się do oczyszczania swego kraju z komunistów i ratowania go przed agitacją bolszewicką. Przeprowadzono również rewizję wśród posłów do Sejmu pruskiego i parlamentu Rzeszy niemieckiej, podczas której wykryto dokumenty, z których wynikało, że planowali zamach w całym Niemczech⁴³.

³⁷ „Podlasiak”, 1924 nr 6, s. 6.

³⁸ „Podlasiak”, 1924 nr 9, s. 4.

³⁹ „Podlasiak”, 1924 nr 17, s. 4.

⁴⁰ „Podlasiak”, 1924 nr 7, s. 4.

⁴¹ „Podlasiak”, 1924 nr 20, s. 3.

⁴² „Podlasiak”, 1924 nr 21, s. 4.

⁴³ „Podlasiak”, 1924 nr 28, s. 4.

Już w numerze z 26 października 1924 r. donoszono, że prezydent Friedrich Ebert zdecydował się na rozwiązanie parlamentu. Powodem były ciągle targi o teki ministerialne⁴⁴. 21 grudnia 1924 r. ukazała się informacja, że odbyły się w Niemczech wybory parlamentarne, które nie zmieniają kształtu parlamentu: „Siły lewicy i prawicy będą równe tak, że do utworzenia zwartej większości rządowej będzie rzeczą dość trudną”⁴⁵.

W dziale „Kronika zagraniczna” 1 lutego 1925 r. pisano o zmianach w niemieckim rządzie. Stronnictwa powołały gabinet reakcyjny, na czele którego stanął Hans Luther⁴⁶. Natomiast w numerze z 8 lutego pisano o wyborach Prezydenta Rzeszy, którym miał zostać były kanclerz Wilhelm Marx⁴⁷. 19 kwietnia 1925 r. donoszono że ostateczne wybory na Prezydenta Niemiec odbędą się 26 bm., ponieważ w pierwszym głosowaniu z żaden z kandydatów nie otrzymał potrzebnej liczby głosów⁴⁸.

W 1926 r. pierwsza informacja z Niemiec na łamach tygodnika pojawiła się w numerze 3 z dnia 17 stycznia, gdzie pisano o trwającym nadal przesileniu rządowym⁴⁹. W numerze 6 podano informację nt. utworzenia nowego rządu niemieckiego, na czele którego stanął Hans Luther⁵⁰. W tym samym roku dużo artykułów dotyczących Niemiec zawierało informację o Lidze Narodów. Określenie lat 1926–1933 jako „okres niemiecki” w dziejach Ligi Narodów ma uzasadnienie merytoryczne⁵¹. Artykuł *O pierwszych utarczkach z Niemcami* można przeczytać w numerze z 26 września 1926 r. Po przyjęciu do Ligi Niemców przedstawiciel Niemiec wygłosił mowę o tym, że będzie domagał się rewizji umów i traktatów⁵². 3 października 1926 r. pisano, że Niemcy „już się targują” – po przyjęciu do Ligi Narodów. Z uwagi na to, że znaczna część ich kraju znajduje się pod okupacją francuską, chcą wytargować zniesienie okupacji. „Podlasiak” komentował: „Należy jednak wierzyć, że to się nie stanie i Francja nie zdradzi swych sojuszników”⁵³.

⁴⁴ „Podlasiak”, 1924 nr 43, s. 4

⁴⁵ „Podlasiak”, 1924 nr 51–52, s. 5.

⁴⁶ „Podlasiak”, 1925 nr 5, s. 3.

⁴⁷ „Podlasiak”, 1925 nr 6, s. 5.

⁴⁸ „Podlasiak”, 1925 nr 15–16, s. 4

⁴⁹ „Podlasiak”, 1926 nr 3, s. 5.

⁵⁰ „Podlasiak”, 1926 nr 6, s. 4.

⁵¹ T. Kotłowski, *Niemcy. Dzieje państwa i społeczeństwa 1890–1945*, Kraków 2008.

⁵² „Podlasiak”, 1926 nr 39, s. 5.

⁵³ „Podlasiak”, 1926 nr 40, s. 4.

Związek Sowiecki

Zainteresowanie problematyką wschodnią redakcji „Podlasiaka” było bardzo duże. Z pewnością wynikało to z relacji polsko-rosyjskich, które posiadały długą tradycję. Polacy relatywnie częściej niż przedstawiciele Zachodu mieli okazję poznać język rosyjski i kulturę tego kraju, ale także nabrać przekonania, że rozwój wydarzeń w tym państwie ma istotne znaczenie nie tylko dla jego mieszkańców⁵⁴.

W dziale „Z Kraju i ze świata” 23 września 1922 r. znajdujemy notatkę *Rozłam wśród bolszewików*, wskutek którego przerwano ogólnopartyjną konferencję. Mieszkańcy Podlasia dowiadywali się, że na czele lewicy komunizmu stoi Trockci, a prawicę reprezentują Rykow, Riazanow, Kamieniew i inni. W tekście *Bolszewicy u nas nie próżnują* pisano o zdemaskowaniu i aresztowaniu przywódców jacejki komunistycznej w Łęczycy, która stanowiła organizację szpiegowsko-bolszewicką. W tym samym numerze „Podlasiaka” Dział „Z Kroniki sądowej” opisał *Proces bolszewików między-rzeckich*⁵⁵.

Numer z 30 września 1922 r. donosił o śmierci Feliksa Dzierżyńskiego, który z uwagi na współodpowiedzialność za represje polityczne podczas czerwonego terroru, uzyskał miano czerwonego kata: „Jak donoszą dzienniki, największy oprawca bolszewicki i nieprzejednany wróg Polaków i ich gnębiciel, przewodniczący czerezwyczajki bolszewickiej, Polak, niestety z pochodzenia, Dzierżyński, pan życia i śmierci całej obecnej Rosji bolszewickiej, który nie dziesiątki, ale setki tysięcy Rosjan i Polaków w podstępny i nieczyny sposób pomordował i rozstrzelał, padł wreszcie. Zamach b. rozumnie i chytrze obmyślany, został wykonany w chwili, w której Dzierżyński najmniej się spodziewał. Tak giną i zginąć muszą nędznicy, na miano ludzi nie zasługujący bo jaką bronią wojujesz od takiej zginiesz”⁵⁶. Co do samego sposobu przeprowadzenia owego „zamachu” autor artykułu zamieszczonego w tygodniku nie odniósł się w bezpośredni sposób, co może podawać w wątpliwość faktyczną przyczynę śmierci „czerwonego kata”. Z drugiej zaś strony ówczesni czytelnicy tygodnika byli w dużo większym stopniu zainteresowani faktem śmierci tegoż kata, niż samym sposobem jej zrealizowania.

⁵⁴ G. Zackiewicz, *Państwo sowieckie w polskiej myśli politycznej 1918–1939*, Warszawa 2020.

⁵⁵ „Podlasiak”, 1922 nr 1, s. 7.

⁵⁶ „Podlasiak”, 1922 nr 2, s. 7.

5 października 1922 r. czytelnicy „Podlasiaka” czytali o bolszewickim komisarzu spraw zagranicznych Gieorgiju Cziczierinie, który wizytował Polskę: „Głównym celem jego wizyty w Warszawie było wywąchanie, jakie stanowisko Polska zajmuje wobec wypadków na bliskim Wschodzie, oraz chęć dowiedzenia się czegokolwiek, o czym rozmawiano podczas wizyty Naczelnika Państwa w Rumunii. Nie uzyskawszy audiencji u prezesa gabinetu p. Nowaka z powodu choroby tego ostatniego, Cziczierin ‘poflirtował’ z ministrem spraw zagranicznych Narutowiczem i nic nie wskórawszy wyjechał”⁵⁷.

11 listopada 1922 r. pisano o aresztowaniu Nestora Iwanowycza Machno, za kontakty z poselstwem sowieckim. Władze polskie ze znalezionych dokumentów rozszyfrowali, że „Sowiety planowali zorganizowanie na Ukrainie pułków jazdy, które miały być rzucone na Małopolskę Wschodnią dla wywołania tam ruchu zbrojnego”⁵⁸.

W ostatnim numerze z 1922 pisano, w oparciu o nowiny z „Ere Nouvelle”, że rząd Sowieców wystąpił z propozycją zwołania pokojowej konferencji rosyjsko-rumuńskiej, gdzie Rosja uzna aneksję Besarabii w zamian za to Rumunia uzna rząd Związek Sowiecki i zrzeknie się złota z rumuńskiego skarbu państwa⁵⁹.

25 lutego 1923 r. donoszono o *Konwencji pocztowo-telegraficzna z Rosją*, przewidzianej przez traktat ryski z 18 marca 1921 r. Traktat stanowił o skończonej wojnie polsko-bolszewickiej i wyznaczał granice państwa polskiego na wschodzie, o odszkodowaniach dla Polski i miał regulować sprawy repatriacji oraz polityki wobec ludności polskiej na terytorium Rosji Sowieckiej⁶⁰.

W dziale „Wiadomości ze świata” z 11 marca 1923 r. pisano o wymieraniu Rosji, walce z religią i zakazie odbudowywania i naprawiania świątyń wszelkich wyznań bez pozwolenia oraz o tym, że sowieckie trybunały rewolucyjne nie potępiają wielożeństwa⁶¹. W numerze z 25 marca 1923 r. w artykule pt. *Wróćeni ojczyźnie* pisano o transporcie 23 skazanych na śmierć przez rosyjskie czerezwyczałki, uzyskanych w drodze wymiany za 23 komunistów. W dziale „Polityka zagraniczna” donoszono o postępującej chorobie Lenina („niektórzy twierdzą, że Lenin już caput”), wsku-

⁵⁷ „Podlasiak”, 1922 nr 8, s. 6.

⁵⁸ „Podlasiak”, 1922 nr 8, s. 6.

⁵⁹ „Podlasiak”, 1922 nr 15, s. 5.

⁶⁰ „Podlasiak”, 1923 nr 8, s. 3.

⁶¹ „Podlasiak”, 1923 nr 10, s. 2.

tek której w miejsce Lenina na nowego przewodniczącego Rady Komisarzy Ludowych powołano Żyda Lwa Kamieniewa (wł. Rosenfeld)⁶².

8 kwietnia 1923 r. pisano o bolszewickiej reformie kalendarza, której celem było usunięcie dni świątecznych religijnych: „Projekt ten przewiduje podział roku na 60 tygodni, po 5 dni roboczych, nie licząc 60 poniedziałków uznanych jako dni odpoczynku i 5 świąt komunistycznych” oraz o numerus clausus na uniwersytetach rosyjskich. Żydzi w Rosji mieli stosowali numerus clausus względem rosyjskiej młodzieży prawosławnej⁶³.

Lenin przed śmiercią tak zatytułowany został artykuł z 15 kwietnia 1923 r., który informował o odbytym w Kremlu konsylium przy łóżku chorego wodza rewolucji: „Lenin utracił zupełnie mowę i nie poznaje nikogo z obecnych. Z polecenia lekarzy i rządu do chorego nikogo nie dopuszczają. W razie śmierci Lenina nastąpi reorganizacja naczelnych władz sowieckich”. W tym samym dziale umieszczono artykuł *Trocki chory na raka*: „Od dłuższego czasu dyktator wojskowy Rosji Bronsztein-Trocki, jest poważnie chory na raka. (...) Stan jego jest nie mniej ciężki niż Lenina i liczyć się należy z możliwością śmierci Trockiego w czasie bardzo blizkim”⁶⁴.

Usuwać się od Moskwy pisano 29 kwietnia 1923 r. donosząc o zerwaniu rokowań handlowych z Moskwą przez Finlandię, o wyjeździe przedstawicieli Danii z Moskwy i nawoływaniach prasy angielskiej do zerwania stosunków handlowych z bolszewikami.

Z artykułu *Okolo pokoju na Wschodzie* czytelnicy „Podlasiaka” 6 maja 1923 r. dowiadywali się, że Rosja nie została dopuszczona do uczestnictwa w traktacie pokojowym zawartym 24 lipca 1923 r. w Lozannie. Oburzony tym faktem przedstawiciel Rosji, Worowski, rozesłał do gazet protest. W kolejnym artykule pisano: „Sowiety bezprawnie zaarrestowały na morzu statek rybacki i załogę aresztowały a statek skonfiskowały, jest to już drugi tego rodzaju wypadek. Anglja z tego powodu wysłała do sowietów energiczną notę protestującą i grożącą zupełnem zerwaniem stosunków handlowych z Sowietami w razie nie wypuszczenia rybaków na wolność”⁶⁵.

Poza ty w maju 1923 r. pisano o wilkach, które z powodu przetrzebie-
nia zwierzyny i konfiskaty brani myśliwskiej grasowały po Rosji⁶⁶. Dono-
szono o ogromnej nadreprezentacji Żydów w tajnym Komitecie Wykonawczym

⁶² „Podlasiak”, 1923 nr 12, s. 3.

⁶³ „Podlasiak”, 1923 nr 14, s. 4.

⁶⁴ „Podlasiak”, 1923 nr 15, s. 6.

⁶⁵ „Podlasiak”, 1923 nr 18, s. 5.

⁶⁶ „Podlasiak”, 1923 nr 19, s. 5.

Sowietów, Czerewyczajce i większości urzędów. W artykule *Mordy w Bol-szewji* informowano o wykonanych egzekucjach w więzieniu Butyrskim, natomiast w artykule *Rosyjska Żywa Cerkiew* o zniesieniu dostojęstwa patriarchy Kościoła prawosławnego, zamykaniu świątyń i oddawaniu obiektów na siedziby dla rad sowietów⁶⁷.

27 maja 1923 r. pisano o zamordowaniu przedstawiciela Moskwy Wacława Worowskiego w Lozannie. Sowietci zarzucili Szwajcarii nie dopełnienie środków bezpieczeństwa⁶⁸. Donoszono też o stosunkach handlowych polsko-sowieckich: „Prasa sowiecka żywo omawia korzyści płynące z normalnego biegu stosunków handlowych między Polską a Rosją, stwierdzając, że przemysł Polski może odegrać ważną rolę w imporcie towarów do Rosji, zwracając jednocześnie uwagę na ważność handlu tranzytowego z Niemiec i Austrii”⁶⁹.

1 lipca 1923 r. pisano: „Jedno z pism angielskich przynosi interesujące szczegóły o sytuacji czerwonej armji. Podczas zajmowania przez francuzów Zagłębia Ruhry w Rosji mówiono bardzo wiele o przygotowaniach wojennych. Faktycznie jednak wzmocniono jedynie oddziały pograniczne. Zdaniem pisma komuniści nie życzą sobie wojny z Polską. Armja czerwona jest w lepszym stanie, ale komunizm w niej osłabł. Rząd sowiecki poświęca wiele uwagi kawalerji mającej odegrać poważną rolę w ewentualnej wojnie z Polską. Jazda czerwona składa się obecnie z 15 dywizji i 7 brygad, każda brygada liczy 3 tysiące ludzi, 4 dział, oraz 43 lekkie karabiny maszynowe. W Rosji panuje przekonanie, że jazda czerwona będzie gotowa do walki w 24 godziny po ogłoszeniu mobilizacji. Omawiając znacznie Trockiego, pismo stwierdza, że zrobił on dużo dla armji, rozpoczynając jej prawidłową organizację. Natomiast jako mąż stanu jest słaby i chwiejny. Sytuacja jego jako żyda i dowódcy antysemitycznej armji jest bardzo ciekawa. Pismo w końcu stwierdza, że wszelkie plany rzucenia konnych oddziałów na polską, względnie Rumunję, są nieziszczalne wobec braku funduszy”⁷⁰.

Artykuł *Trocki o pismach sowieckich* z 29 lipca 1923 r. informował o referacie Trockiego w moskiewskiej „Prawdzie”: „Nasze dzienniki mogą u czytelnika wywołać tylko uczucie gniewu i niesmaku. Co się tyczy strony technicznej naszych dzienników, to stoi ona niżej wszelkiej krytyki. Jeśli chodzi o styl, to prasa sowiecka pobiła rekord złego smaku. Styl prasy sowieckiej

⁶⁷ „Podlasiak”, 1923 nr 20, s. 4.

⁶⁸ „Podlasiak”, 1923 nr 21, s. 4.

⁶⁹ „Podlasiak”, 1923 nr 22, s. 4.

⁷⁰ „Podlasiak”, 1923 nr 26, s. 4.

jest szydzeniem z czytelnika, z jego zainteresowań i jego umysłowości. W zakończeniu Trocki oświadcza, iż organizacja prasy sowieckiej musi być poddana gruntownej rewizji⁷¹.

5 sierpnia 1923 r. „Podlasiak” informował o aresztowaniu kolejnej *ja-czejki* komunistycznej, złożonej z Żydów⁷². Numer z 2 września 1923 r. omawiał wystawę przemysłową w Bolszewii, której uczestnikami byli kupcy zagraniczni. Polacy byli co prawda zaproszeni, ale nikt z Polski nie przybył. Poszkodowani z wystawy wrócili fabrykanci czescy, którzy zostali napadnięci i obrabowani w pociągu z Mińska do Moskwy⁷³.

Bolszewicka rada wojenna w Moskwie obradowała nad tym, w jaki sposób mogłaby wesprzeć niemieckich komunistów. Podczas obrad mówiono, że państwo polskie jest najbardziej wrogiem bolszewikom⁷⁴. O prześladowaniu Kościoła katolickiego i prawosławnego w Rosji pisano w numerze 48–49 z tego samego roku⁷⁵. Numer 50 podawał: „Na Trockiego dokonał jego przyboczny oficer zamachu i ranił go ciężko. Może się trochę Trocki uspokoi na jakiś czas i nie będzie taki tajemniczy”⁷⁶. Numer 51 donosił: „Z powodu choroby Trockiego naczelnym dowódcą wojsk bolszewickich w Rosji został mianowany generał Budionny”⁷⁷. 27 kwietnia 1924 r. informowano o powrocie Trockiego z kuracji na Kaukazie i objęciu rządów. Pisano, że powrót Trockiego do władzy w Rewolucyjnym Sowiecie Wojennym przyczynił się do wielu zmian polityki wojskowej⁷⁸ oraz przejawia się coraz bardziej na zewnątrz, co potwierdza fakt, że przemówienia jego znowu zaczynały być drukowane⁷⁹.

W notce o śmierci Włodzimierza Lenina pisano: „W Rosji zmarł przywódca bolszewików Włodzimierz Uljanow, znany pod nazwiskiem: Lenin. Lenin był twórcą partii bolszewickiej”⁸⁰. W numerze 7 mieszkańcy Podlasia czytali o wprowadzeniu na ulice Moskwy Armii Czerwonej na wypadek zamieszek, jakie miałyby powstać po śmierci Lenina: „W całej Rosji zawrzało po śmierci Lenina i otucha wstąpiła w serca zwątpiałe. Pomruk niezadowolenia i odwetu na żydach za pogrążenia całej Rosji w nędzy daje się wszę-

⁷¹ „Podlasiak”, 1923 nr 30, s. 4.

⁷² „Podlasiak”, 1923 nr 32, s. 5.

⁷³ „Podlasiak”, 1923 nr 35, s. 6.

⁷⁴ „Podlasiak”, 1923 nr 44, s. 5.

⁷⁵ „Podlasiak”, 1923 nr 48–49, s. 5.

⁷⁶ „Podlasiak”, 1923 nr 50, s. 5.

⁷⁷ „Podlasiak”, 1923 nr 51, s. 4.

⁷⁸ „Podlasiak”, 1924 nr 29, s. 4.

⁷⁹ „Podlasiak”, 1924 nr 30, s. 4.

⁸⁰ „Podlasiak”, 1924 nr 6, s. 6.

dzie zauważyć, nawet w wojsku, co stwierdzają ludzie świeżo wróciwszy z Rosji”⁸¹. W numerze 9 pisano o panującym chaosie w Rosji oraz o wzmagającej się nienawiści do Żydów⁸², natomiast już w numerze 11 podano informację o rozruchach antyżydowskich⁸³. Numer 13 pisał o uwolnieniu ks. Arcybiskupa Jana Cieplaka przez rząd bolszewicki⁸⁴.

W dziale „Ze Świata” numeru 22 z 1 czerwca 1924 r. pisano: „W szeregu miast rosyjskich odbyły się bezczelne demonstracje antypolskie przeciwko straceniemu przez sąd doraźny w Łodzi Żyda-komunisty Engla za zabójstwo urzędnika policyjnego. Demonstracje te mają na celu odwrócenie uwagi całego świata od własnych morderstw i bezceństw, popełnianych stale i codziennie na milionach niewinnych ofiar bolszewicko-żydowskich czerezwyczajek”⁸⁵.

7 czerwca 1924 r. redakcja „Podlasiaka” donosiła o liczbie ludzi, którzy w 1922 r. umarli w Rosji z głodu – 6 milionów 200 tysięcy. Liczbę tę porównano z ludnością polską na Kresach Wschodnich i Wileńszczyźnie⁸⁶. W numerze 28 pisano o wszechświatowym zjeździe komunistów, tj. V Kongresie III Międzynarodówki, który odbył się w Moskwie⁸⁷.

Kłęska nieurodzaju dotknęła Rosję w 1924 r., o czym pisano w numerze z 3 sierpnia 1924 r. Taka sama wzmianka ukazała się w numerze 34 z informacją, że nieurodzaj przyczynił do ogromnej ilości ludności głodującej w Rosji⁸⁸. Również w numerze 46 pisano o kolejnej epidemii głodu, która ma nawiedzić Sowieców⁸⁹.

W październiku 1924 r. donoszono, że bolszewicy zachowują się wobec przedstawicieli Polski prowokująco i wyzywająco, zaś w grudniu pisano o ogromnych sumach, jakie bolszewicy wydają na uzbrojenie wojska⁹⁰.

1 lutego 1925 r. „Podlasiak” pisał o rozpadzie bolszewizmu oraz odsunięciu od rządów Trockiego. Donoszono też o strasznym głodzie, gdzie ludzie z głodu puchną i umierają w męczarniach: „Oto jak wygląda raj bolszewicki i równość sowiecka” – podsumowywała redakcja⁹¹. Numer 6 in-

⁸¹ „Podlasiak”, 1924 nr 7, s. 4.

⁸² „Podlasiak”, 1924 nr 9, s. 4.

⁸³ „Podlasiak”, 1924 nr 11, s. 5.

⁸⁴ „Podlasiak”, 1924 nr 13, s. 5.

⁸⁵ „Podlasiak”, 1924 nr 22, s. 4.

⁸⁶ „Podlasiak”, 1924 nr 23, s. 4.

⁸⁷ „Podlasiak”, 1924 nr 28, s. 4.

⁸⁸ „Podlasiak”, 1924 nr 34, s. 4.

⁸⁹ „Podlasiak”, 1924 nr 46, s. 5.

⁹⁰ „Podlasiak”, 1924 nr 51-52, s. 5.

⁹¹ „Podlasiak”, 1925 nr 5, s. 3.

formował o wykryciu przez władze sowieckie w podziemiach kijowskiej Ławry Peczerskiej skarbów i kosztowności, które miały zostać przekazane dla biednych dzieci, a pozostały w rękach czekistów⁹². O śmierci patriarchy moskiewskiego Tichona pisano w numerze 15–16 z 19 kwietnia 1925 r.⁹³

18 kwietnia 1926 r. donoszono: „Handel w Rosji kwitnie. Bolszewicka gazeta w Rosji ‘Prawda’ zamieściła charakterystyczną dla rosyjskich stosunków wiadomość. Oto jedna z Rosjanek, włościanka nazwiskiem Okupna, odstąpiła za butelkę wódki swego męża innej włościance. W innej znów miejscowości chłop Łopierenko sprzedał swą żonę sąsiadowi za 2 kwarty wódki”⁹⁴. W numerze 23–24 podano informację o przybyciu do Białej Podlaskiej teatru rosyjskiego⁹⁵.

W numerze 35 pisano o wzroście antysemityzmu w Rosji, w szczególności w dzielnicach robotniczych⁹⁶. W numerze 40 podano informację o panującej dżumie⁹⁷. O olbrzymim bezrobociu w Rosji redakcja „Podlasiaka” informowała w numerze 43–44⁹⁸.

Z artykułu pt. *Aresztowania wśród Polaków w ZSSR* mieszkańcy Podlasia mogli dowiedzieć się o rozpoczynających się prześladowaniach ludności polskiej. Podano informację o aresztowaniu 7 księży, którzy podejrzani byli o kontakty z rządem polskim⁹⁹.

Zakończenie

Jak można zauważyć, analizując treści artykułów tygodnika „Podlasiak”, na jego łamach poruszane były zarówno sprawy związane z szeroko rozumianą polityką zagraniczną prowadzoną przez polskie władze, jak i z ciekawostkami mającymi oddać charakter żywiołowych przemian w obu sąsiadujących z Polską państwach na drodze ku totalitaryzmowi. Wiele z artykułów dotyczyło kwestii rozliczenia zbrodniarzy wojennych z okresu I wojny światowej i rewolucji, czego przykładem może być informacja o śmierci Feliksa Dzierżyńskiego: „Jak donoszą dzienniki, największy

⁹² „Podlasiak”, 1925 nr 6, s. 5.

⁹³ „Podlasiak”, 1925 nr 15–16, s. 5.

⁹⁴ „Podlasiak”, 1926 nr 16, s. 3.

⁹⁵ „Podlasiak”, 1926 nr 23–24, s. 5.

⁹⁶ „Podlasiak”, 1926 nr 35, s. 5.

⁹⁷ „Podlasiak”, 1926 nr 40, s. 5.

⁹⁸ „Podlasiak”, 1926 nr 43–44, s. 3.

⁹⁹ „Podlasiak”, 1928 nr 16–17, s. 3.

oprawca bolszewicki i nieprzejednany wróg Polaków i ich gnębiel, przewodniczący czerezwyczajki bolszewickiej, Polak, niestety z pochodzenia, Dzierżyński, pan życia i śmierci całej obecnej Rosji bolszewickiej, który nie dziesiątki, ale setki tysięcy Rosjan i Polaków w podstępny i nieczyny sposób pomordował i rozstrzelał, padł wreszcie". Autorzy artykułów prezentowali również treści związane z wydarzeniami, jakie miały miejsce w sąsiadujących państwach, a które w ich ocenie mogły mieć wpływ na sytuację Polski jako całości, ale również bezpośrednio na życie czytelników tygodnika, czego przykładem było zamieszczenie artykułu odnoszącego się do śmierci Lenina. Konkludując można stwierdzić, że treści prezentowane przez tygodnik odnosiły się do przekroju tematyki, którą mogli być zainteresowani jego czytelnicy poruszając zarówno kwestie polityczne jak i społeczne.

BIBLIOGRAFIA CYTOWAŃ:

- Biernacka M., *Wsie drobnoszlacheckie na Mazowszu i Podlasiu*, Wrocław 1966.
- Dmowski R., *Unitas Viribus. Diecezja Podlaska w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013.
- Kotłowski T., *Niemcy. Dzieje państwa i społeczeństwa 1890–1945*, Kraków 2008.
- Magier D., *Przejawy podlaskiej samoidentyfikacji i jej źródła. Zarys problematyki*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. 27–28, 2020, s. 109–123.
- Notkowski A., *Polska prasa prowincjonalna Drugiej Rzeczypospolitej (1918–1939)*, Warszawa–Łódź 1982.
- Programy partii i stronnictw politycznych w Polsce w latach 1918–1939*, oprac. E. Orlof i A. Pasternak, Rzeszów 1993, s. 21–31.